

Kriminalvårdspersonals klädsel vid en bevakad permission

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 17 september 2008, begärde AA att JO skulle granska hur personal i anstalten hade agerat vid hans särskilda permission. Han uppgav i huvudsak följande. Den 12 september 2008 gick han på permission medföljd av två kriminalvårdare. När de skulle åka från anstalten frågade han kriminalvårdarna om det var nödvändigt att de var uniformsklädda och utrustade med batonger. Han påpekade att de skulle handla i en livsmedelsaffär samt åka till hans fastighet för att byta ett lås. Vårdarna uppgav dock att de måste vara uniformsklädda. Vid färden använde de också en transportbuss med Kriminalvårdens emblem.

Enligt AA hade personalen genom sin klädsel väckt onödig uppmärksamhet.

Utredning

Ett utdrag ur Kriminalvårdens klientadministrativa system (KLAS) begärdes in och granskades. Kriminalvården anmodades därefter att yttra sig över vad AA hade framfört.

I sitt remissvar anförde Kriminalvården (huvudkontoret), genom generaldirektören BB, följande.

Sakförhållanden m.m.

Kriminalvården har remitterat ärendet till Region Mitt, som i sin tur inhämtat utredning från anstalten Karlskoga. Av utredningen framgår bl.a. följande.

Vid bevakade permissioner använder anstaltens personal normalt sett tjänstedräkt. Tills för några år sedan genomfördes sådana permissioner av tjänstemän i civil klädsel, men i samband med Kriminalvårdens allmänna fokusering på säkerhetsarbetet skedde en förändring i tillämpningen. Det var således inga särskilt motiverade säkerhetsskäl som föranledde planeringen av personalens klädsel, utan endast de säkerhetsskäl som motiverade att utevistelsen genomfördes under bevakning och inte på egen hand.

Författningsbestämmelser

Av 42 § första stycket lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (KvaL) ska vid transport av intagen såvitt möjligt ses till att den intagne inte utsätts för obehörigas uppmärksamhet.

Enligt 2 § Kriminalvårdens föreskrifter om tjänstedräkt, KVAF 2007:2, (tjänstedräktsföreskrifterna) ska tjänstedräkt bäras vid transport av intagna och häktade mellan anstalter, häkten och polismyndigheter samt i samband med inställelse till domstolsförhandling. Om det är motiverat av säkerhetsskäl ska tjänstedräkt bäras även vid andra transporter än de som avses i första stycket, vid sjukhusbevakning och vid bevakad permission. Om det är möjligt ska dock civil klädsel bäras vid transport av intagna och häktade där allmänna kommunikationsmedel används.

Av 10 kap. 8 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt (KVFS 2008:3) framgår att om det föreligger påtaglig risk för att en intagen kan komma att missköta permissionen eller begå brott under permission, men trots det bör beviljas permission, ska den vara bevakad.

Kriminalvårdens bedömning

När det gäller bevakade permissioner ska, som framgår av 2 § tjänstedräktsföreskrifterna, tjänstedräkt bäras om det är motiverat av säkerhetsskäl. Att en permission bedömts kunna genomföras endast under bevakning innebär i sig att det föreligger säkerhetsskäl, varför tjänstedräkt i dessa fall som regel alltid ska bäras. Vid bevakade permissioner har den bevakande personalen en skyldighet att förhindra att den intagne avviker. Vid ett eventuellt rymningsförsök är det viktigt att den bevakande personalen av allmänheten uppfattas som personer med befogenhet att ingripa. I dessa fall är det således inte möjligt att helt undvika att den intagne inte utsätts för obehörigas uppmärksamhet enligt 42 § KvaL. Med hänsyn till detta bör även i dessa fall noga övervägas, i samråd med den intagne, om det är lämpligt att genomföra en permission eller inte. Redan det faktum att den intagne permittenten kommer tillsammans med två andra personer med ett tydligt bevakningsuppdrag tilldrar sig en betraktares uppmärksamhet och funderingar. Som all erfarenhet visar kan bevakningsuppgiften inte fullgöras på avstånd, utan måste vara kloss inpå. De avvikelser som idag sker vid bevakade permissioner, exempelvis vid tandläkarbesök eller till hemmet vid familjehögtidsdagar, talar ett tydligt språk. Kriminalvården Region Mitt har anfört att aktuell bestämmelse i tjänstedräktsföreskrifterna lämnar visst utrymme för tolkning när det gäller bevakade permissioner och att den tillämpas på olika sätt vid olika anstalter. Det kommer att beaktas vid kommande revidering.

AA gavs tillfälle att yttra sig över remissvaret.

I ett beslut den 23 juni 2009 anförde *JO Nordenfelt* följande.

Rättslig reglering

Permission innebär enligt 32 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt att en intagen får lämna anstalten för viss kort tid antingen för att underlätta anpassningen i samhället (normalpermission) eller om det finns någon annan särskild anledning (särskild permission). En speciell form av särskild permission är s.k. lufthålspermission, som kan äga rum för att minska skadeverkningar av ett långt frihetsberövande.

Hinder för normalpermission föreligger när det finns påtaglig fara för fortsatt brottslig verksamhet eller avsevärd fara för annat missbruk. Vid denna bedömning ska särskilt beaktas om den intagne har nyttjat eller förfarit olagligt med narkotika inom anstalten eller utan giltigt skäl vägrat att på anmodan lämna urinprov. Enligt Kriminalvårdens föreskrifter ska en individuell riskanalys av varierande noggrannhetsgrad göras (10 kap. KVFS 2008:3). I föreskrifterna ges detaljerade

riktlinjer för riskanalysen. Utöver att det ska finnas en särskild anledning för permission finns det inte i lag angivet vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att särskild permission ska beviljas. Enligt föreskrifterna får särskild permission beviljas för att en intagen utanför anstalten ska kunna ombesörja angelägenheter som är av väsentlig betydelse för honom och som inte kan ombesörjas under normalpermission eller på annat sätt. I föreskrifterna nämns också att det alltid ska göras en avvägning mellan angelägenheten för den intagne å ena sidan och risken för misskötsamhet å den andra.

Som exempel på angelägenheter som i vissa fall kan komma ifråga nämns bl.a. besök hos närstående som är svårt sjuk eller närståendes begravning samt inställelse vid domstol eller myndighet.

De villkor som kan anses nödvändiga under permissionen i fråga om vistelseort, anmälningsskyldighet eller annat får ställas. Enligt Kriminalvårdens föreskrifter ska det ställas villkor om att den intagne ska följa uppgjord permissionsplan. För intagna som dömts för narkotikabrott, våldsbrott eller annan allvarlig brottslighet ska villkor om vistelseort, permissionsadress och anmälningsplikt ställas om det inte anses obehövt. För särskild permission ska alltid ställas villkor om ändamål och vistelseort. Om den intagne är i behov av stöd i form av medföljande personal för att planlagd permissionen ska kunna genomföras kan villkor om detta föreskrivas.

Om det föreligger påtaglig risk för att en intagen kan komma att missköta permissionen eller begå brott under permission, men trots det bör beviljas permission, ska den vara bevakad. Bevakning under permission innebär att den intagne ska stå under tillsyn av minst två kriminalvårdstjänstemän under hela utevistelsen. Av tjänstemännen ska minst en tillhöra vård- och tillsynspersonalen. En av tjänstemännen ska vara ansvarig för uppdragets genomförande med samma ansvar och befogenheter som gäller för transportledare (10 kap. 8 § KVFS 2008:3).

Bedömning

De arbetsuppgifter som medföljande kriminalvårdspersonal kan ha vid genomförandet av en permission sträcker sig från att vara ett stöd för den intagne till renodlade bevakningsuppdrag (bevakade permissioner).

När det gäller frågan om medföljande personal ska bära tjänstedräkt eller inte är det främst två intressen som står mot varandra: å ena sidan den intagnes intresse av att slippa den uppmärksamhet som personal i tjänstedräkt – uniform – är ägnad att tilldra sig, å andra sidan personalens intresse av att de vid t.ex. rymningsförsök uppfattas som myndighetspersoner med befogenhet att ingripa. När det gäller andra permissioner än bevakade är det enligt min mening därvid klart att den intagnes intresse av att inte utsättas för onödig uppmärksamhet har företräde. Frågan om tjänstedräkt bör i dessa ärenden prövas med den utgångspunkten.

Vid bevakade permissioner framstår det, bl.a. mot bakgrund av vad Kriminalvården anfört i remissvaret, däremot som rimligt att medföljande personal normalt bär tjänstedräkt (här kan också nämnas att lagstiftaren vid utarbetandet av reglerna har utgått från att det är svårt att anordna en bevakad permission på ett sådant sätt att den inte vållar visst obehag för den intagne, prop. 1974:20 s. 95).

Tjänstedräktsföreskrifterna (se remissvaret) är emellertid inte utformade på det sättet, utan i dessa anges att tjänstedräkt ska bäras om det är motiverat av säkerhetsskäl. Vid bevakade permissioner ska alltså göras en bedömning av om tjänstedräkt bör bäras. Det är enligt min mening lämpligt att i permissionsbeslutet ange, i förekommande fall, att medföljande personal ska bära tjänstedräkt. Den intagne får då klart för sig hur permissionen kommer att genomföras.

Den i ärendet aktuella permissionen var en bevakad permission. Mot bakgrund av vad jag anfört ovan har jag i och för sig inte något att invända mot att den medföljande personalen bar tjänstedräkt. Såvitt framkommit gjorde emellertid inte anstalten någon bedömning av den frågan. Det angavs inte heller i beslutet att personalen skulle bära tjänstedräkt. Det är jag kritisk till.

Det har i övrigt inte framkommit något som föranleder något uttalande från min sida.